

СЕКЦІЯ 4. КИЇВСЬКА ДУХОВНО-АКАДЕМІЧНА ФІЛОСОФІЯ ТА ВИЩА ОСВІТА

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-453-8-36>

ФІЛОСОФСЬКА СПАДЩИНА ПРОФЕСОРА Н.Г. МОЗГОВОЇ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ АКАДЕМІЧНОЇ ДУМКИ

Глушко Т. П.

доктор філософських наук, професор,

*Навчально-науковий інститут філософії та освітньої політики
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

Завідувачка кафедри філософії (2014–2023 рр.) Драгоманівського університету, професорка Наталія Григорівна Мозгова, як представниця вітчизняної філософської думки кінця ХХ – початку ХХІ століття, посідає чільне місце у плеяді видатних українських істориків філософії сучасної епохи. Разом з тим, її філософська спадщина не обмежується виключно історико-філософськими розвідками, хоча останнім й присвячена значна частина її досліджень. Системний аналіз філософського доробку Наталії Григорівни засвідчує наявність кількох основних векторів розвитку її дослідницької активності, на стислому огляді яких ми зупинимось.

Провідну роль у структурі досліджень професорки дійсно посідає аналітика методології вітчизняних історико-філософських досліджень та аналіз спадщини українських мислителів здебільшого періоду ХІХ століття, що складало основну сферу наукових інтересів Наталії Григорівни. А саме йдеться про професорів Київської духовної академії (КДА) [див. 2] як в цілому, так й у контексті розвитку логіко-гносеологічних тенденцій в їхній творчості зокрема. Саме духовно-академічна філософія ХІХ століття була тематикою монографій та більшої частини наукових статей професорки.

Зокрема Наталія Григорівна опрацьовувала доробок київської школи філософського теїзму, а також аналізувала місце та роль релігійної філософії й православної містики у світогляді українських філософів ХІХ століття. Предметом її розвідок була й «філософія серця» як традиція, що сформувалася в межах Київської духовно-

академічної філософії. Оскільки видатним вихованцем КДА був й М. Гоголь, дослідниця працювала з його парадоксальними інтерпретаціями християнської антропології, оцінюючи особливості становлення релігійної ідентичності останнього.

Професорка приділяла суттєву увагу й співвідношенню духовної та світської освіти в досліджуваній нею період [див. 5]. Тому класична освіта у вітчизняній академічній традиції XIX століття цікавила її не меншою мірою, ніж суто духовна, що було цілком закономірно для викладачки педагогічного навчального закладу. Деякі наукові розвідки Наталії Григорівни присвячені аналізу світоглядних основ діяльності Кирило-Мефодіївського братства, що засвідчує її увагу до соціально-політичних ідейних трансформацій в Україні XIX століття, які так чи інакше визначали тло духовних та освітніх процесів в тогочасному суспільстві. Реконструкція ролі та місця філософії в тогочасній системі освіти [див. 6] так само становила особливий інтерес для дослідниці.

Як бачимо, надзвичайно важливу роль в аналітичних розвідках Н.Г. Мозгової відіграла аналітика світоглядних витоків сучасної вітчизняної філософії в цілому та формування київської педагогічної освіти зокрема. Вона активно досліджувала також дидактичну спадщину професорів філософії університету святого Володимира, адже перший професор філософії цього університету О.М. Новицький теж був вихованцем Київської духовної академії. Ще один відомий професор філософії університету святого Володимира С.С. Гогоцький доклав суттєвих зусиль до організації та становлення жіночої освіти у Києві. Тому для Наталії Григорівни важливо було окреслити масштаб цих двох постатей у якості основоположників київської педагогічної освіти.

Не менш важливі й системні дослідження професора Н.Г. Мозгової в галузі теоретичної філософії, особливо її наукові праці та авторські підручники з логіки. Наталія Григорівна досить ретельно досліджувала епістемологічні особливості логіки у якості формальної науки. Разом з тим, варто відзначити, що з логікою дослідниця працювала й в історико-філософському контексті, а саме з позицій аналізу різноманітних парадигм логічних досліджень у структурі філософських поглядів видатних українських мислителів XIX століття. Доля дослідниці склалась так, що вона теж викладала логіку на факультеті філософської освіти та науки НПУ імені М.П. Драгоманова. Відповідно, історичний поступ традиції викладання класичної логіки в українських університетах не міг не привертати її увагу як професійного історика філософії.

Відзначимо, що саме професор Н.Г. Мозгова здійснила досить ґрунтовний аналіз законів мислення у спадщині професорів духовно-

академічної філософії XIX століття, зокрема варто згадати її ґрунтовне дослідження рукописної спадщини П. Юркевича в галузі логіки, а також аналітику місця та ролі логіки в теорії пізнання П. Лодія. У спадщині Наталії Григорівни знаходимо фундаментальні розвідки у галузі визначення гносеологічних основ формальної логіки в роботах П. Ліницького, що засвідчує інтерес дослідниці не лише до логіки як такої, а й до гносеологічної та епістемологічної проблематики в цілому й дозволяє нам вести мову про професора Наталію Мозгову як про дослідницю у галузі теорії пізнання.

Як викладачка Драгоманівського університету професор Мозгова цілком закономірно не змогла обійти увагою й соціально-філософську спадщину М. Драгоманова. Вона присвятила окрему наукову розвідку реконструкції життєвого світогляду мислителя, ключовим подіям, які вплинули на становлення його соціально-політичних ідей. В цьому вимірі варто наголосити, що на пізньому етапі своєї творчості професор Наталія Григорівна Мозгова вже дещо більшою мірою зверталася й до суто соціально-філософської проблематики, зокрема її увагу привертали проблеми колективної пам'яті [див. 4] в епоху глобалізації та проблеми ідентичності. Також дослідниця намагалася окреслити специфічні риси теорії виховання в східній та західній культурних парадигмах з позиції філософсько-антропологічного аналізу, що також дозволяє визначити у структурі її наукових інтересів філософсько-антропологічний вектор та пошуки у галузі філософії культури, адже не останню увагу в пізній період активності Наталія Григорівна звертала на потребу аналізу культурно-релігійних трансформацій сучасної людини як в умовах глобалізованого світу в цілому, так в умовах російсько-української війни зокрема. Особливо її хвилювала академічна міграція з України в умовах повномасштабного вторгнення.

Постмодерна парадигма, яка внесла суттєві зміни в процеси організації освітнього середовища, так само не залишала байдужою Наталію Григорівну до проблем та викликів, які постали перед нашим суспільством в умовах постнекласичних трансформацій в освіті [див. 3]. Окремо варто наголосити й на спробі дослідниці опрацювати деякі аспекти філософсько-економічної проблематики, зокрема теоретичні розвідки С. Булгакова у контексті осмислення ним такого феномену як господарство та позиціонування останнього у якості специфічного способу перетворення світу [див. 1].

Отже, в цілому філософська спадщина професора Наталії Мозгової формує досить розмаїту мозаїку векторів її розвитку, провідна роль серед яких беззаперечно належить вивченню спадщини професорів Київської духовної академії. Однак, в цю історико-філософську канву цілком гармонійно влітаються такі її елементи як релігійна філософія,

логіка та епістемологія, філософія культури та філософська антропологія, а також частково соціальна філософія та навіть філософія господарства. Все це дозволяє нам позиціонувати професора Наталію Мозгову як дослідницю, яка не лише здійснила суттєвий внесок у розвиток української історико-філософської думки, а й суттєво її збагатила у межах зазначених нами векторів розгортання сучасного філософського дискурсу.

Література:

1. Мозгова Н. Г. Господарство як спосіб преображення світу (теоретичні розвідки С. Булгакова). *Матеріали I Всеукраїнського міждисциплінарного круглого столу з філософсько-економічної проблематики «Філософія, економіка та філософія економіки у перспективі розвитку сучасної гуманітарної освіти»* (Київ, 5 червня 2020 року). К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020. С. 36–38.
2. Мозгова Н. Г. Київська духовна академія, 1819–1920. К. : Книга, 2004. 320 с.
3. Мозгова Н. Г. Постнекласичні трансформації в освіті: зміст та значення. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. Серія 7. 2019. С. 160–166.
4. Мозгова Н. Г. Соціальний вимір колективної пам'яті. *Вісник НАУ. Серія : Філософія. Культурологія*, 2021. № 2 (34). С. 20–23.
5. Мозгова Н. Г. Співвідношення світської та духовної освіти: вітчизняний досвід ХІХ ст. *Науковий часопис НПУ імені МП Драгоманова. Серія 7: Релігієзнавство. Культурологія. Філософія*. Вип. 38. 2017. С. 140–146.
6. Мозгова Н. Г. Філософія в системі освіти: теоретична реконструкція дискусії київських філософів кінця ХІХ – початку ХХ ст. *Вища освіта України : теоретичний та науково-методичний часопис*. 2020. С. 28–33.